Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯТ-МОНГОЛОЙ ҮНЭН

ВКП(б)-эйн Б.-М. Обкомой ба БМАССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй орган

1940 оной АВГУСТ 10 Суббота № 184 (3184)

Баа 10 мүнгэ.

Москвада—шэнэ советскэ республикануудай түлөөлэгшэд

Литвын, Латвиин, Эстониин, Бессарабиин ба хойто Буковинын арадуудай делегаци болбол Советскэ Союзай столицын гайхамшагуудтай танилсажа үргэлжэлһөөр байна. Тэдэнэр Ленинэй музейдэ, гүрэнэй Третьяковско галлерейдэ, Сталинай нэрэмжэтэ автомобильна заводто, планетарида, телевизионно театрта ба бусад газарнуудта оробод.

Августын 7-до, айлшадай олонхинь Мытищинскэ районой «Память Ильича“ колхоздо, Московско областиин „Лесные поляны“ совхоздо ошобо, тэдэнэр тэндэ колхознигууд ба совхозой хүдэлмэришэдэй ажабайдал ба хүдэлмэритэй танилсан, советскэ шэнэ деревниин ажахын ба культурна байра-байдалай барилгануудые хараһан байна.

Үдэшэлэн, Бессарабиин ба Хойто Буковинын түлөөлэгшэд Ленинэй ордента, СССР-эй гүрэнэй Академическэ Ехэ театр соо, „Бахчисарайска фонтан“ гэжэ балетдэ ерэһэн байна.

СҮЛӨӨТЭ ЭСТОНИ—СОВЕДҮҮДЭЙ ОРОНОЙ ТУГ ДОРО

СССР-эй Верховно Совет болбол Эстонско Советскэ Социалистическэ Республикые Советскэ Социалистическэ Республикануудай Союзда абаха тухай законие нэгэн һаналаар батална. Эстониин арадай хүсэлэнгынь,—буржуазна реакциин галзууран байһан хэдэн олон жэлнүүдтэшье орхигдоогүй байһан хүсэлэнгынь хүсэлдөө. Сүлөөтэ Эстони болбол социализмын ороной тэгшэ эрхэтэ союзна республика болобо. Хойноошодоо Эстониин арад, Советскэ бүхы арадуудтал адляар, Сталинска Конституциин бүхы аша туһые эдэлхэ байна.

Бүхы дэлхэйн хараһаар байхада, манай эхэ ороной шадал ба хүсэн батажана, территори үргэдэнэ, хүн зон ургана. Социализмын орон болбол өөрынгөө эрхэмжые үргэдхэхэдөө, капиталистичическэ гүрэнүүдтэ урдань ба мүнөөшье гартаа жада барин булимтардагтал адляар бэшэ, харин буржуазна дарлалтые усадхан, социализмын туг доро бодоһон бага оронуудай ажалша арадай дура хүсэлөө сүлөөтэйгөөр хэлэһэнэй үндэһэ һуури дээрэ бэелүүлнэ.

СССР-эйВерховно Соведэй депутадууд эдэ үдэрнүүдтэ Бессарабиин, Хойто Буковинын, Литвын, Латвиин, Эстониин арадуудай түлөөлэгшэнэртэй уулзаба. Эдэ түлөөлэгшэдэй үгэнүүдынь Кремлиин ордон дотор олон янзын хэлэнүүд дээрэ ханхинаба.

Эстони болбол, мүнөө Советскэ Союзда абтаһан Балтишадарай бусад республикануудта адли, өөрынгөө урданай историёор манай эхэ оронтой холбоотой. Эстонско хүдэлмэришэд ба таряашад болбол царска байгуулалтые штурмдалгада бүхы Россин ажалша арадтай сугтаа бодоһон ба Соведүүдэй засагай түлөө сугтаа ябажа тэмэсэһэн байна. 1905 ба 1917 онуудай революционно боевой тугуудые гартаа барижа, СССР-эй Верховно Соведэй заседаниин зал соо Эстониин гүрэнэй Думын бүрин эрхэтэ комиссиин ороходонь, энэ үедэ зал дотор хабаадагшадай ойндонь ородой пролетариадтай гар гарһаа барилсан ябажа тэмэсэһэн, сүлөөдэ дуратай, гайхамшаг зоримгой Эстонско арадай историин героическа хуудаһанууд һанагдаба.

Зэрлиг эксплоатацида ба царска режимдэ эсэргүүсэһэн протестын голосуудые үргэһэн хүдэлмэришэдэй шуһаниинь Таллинай(Ревель) ба бусад Эстонско городуудай улицануудта нэгэнтэ бэшэ адхарһан байгаа.

Ленин ба Сталинай идей, большевизмын идей болбол капиталистнуудта ба помещигүүдтэ эсэргүү тэмэсэлдэнь Эстониин хүдэлмэришэдые ба таряашадые зоригжуулаа.

1917 ондо Эстони дээрэ, бүхы Россидахидал адляар, агууехэ Октябрьска Социалистическэ Революциин Улан туг намилзан мандаһан байна. Зүгөөр, Эстонидо Советскэ засаг удаан байгаагүй. Эстонско буржуази хадаа, харийн гүрэнүүдэй жадануудай туһаламжатайгаар засагые гартаа абаа һэн, тиихэдэ Эстониин ажабайдалда буржуазна реакциин барга балай саг ерээ һэн.

Хүдэлмэришэд ба таряашад зутар муухай эксплоатацида дарагдажа байгаа. Тэрэ сагта байһан гурим байдалда дурагүйтэһэн үзэл заашие гаргаһанайнь түлөө Эстониин эрхим хүнүүдые тюрьмэ худар хаяжа байба. Заводууд ба фабриканууд өөһэдынгөө үйлэдбэриин бүтээсые хорожо байһан. Хүдөө ажахынь унахын туйлда хүрөө. Буржуазиин эзэрхэжэ байһанай результадта, Эстони хадаа харийн оронуудай империалистнарай богоолшолгодо ороо, тэдэнь Эстониие өөрынгөө политикын үгөөр зэбсэг болгоо.

Үсэгэлдэр СССР-эй Верховно Соведэй Сессиин заседани дээрэ үгэ хэлэһэн, Эстонско Республикын Гүрэнэй Думын дүүрэн хүсэтэ комиссиин член, Эстониин Коммунистическэ партиин Центральна Комитедэй секретарь нүхэр И. Лауристин хадаа, Эстонидо энээнэй урда тээ зонхилогшод болжо байгшадай предательска политикые элирүүлээн, тэдэнэй гэмтэ эзэрхэлгэнь али хирэ гутамшаг муу результадта хүргэһыень харуулба.

„Капиталистическэ зонхилогшо кликэ болбол,—нүхэр И.Лауристин хэлэнэ,—Эстониие политическэ ба экономическа талааранъ ба мүн культурнашье талааранъ Советскэ Союзһаа хүсэл таһалха политикые ябуулдаг байгаа. Манай промышленность ба хүдөө ажахын муудалга хадаа тиигэжэ таһалха политикын гэм мүн. Манай фабрика ба заводууд зогсоод байгаа. Хэдэн зуун машинанууд жэбэржэ байба, томо томо промышленна предприятинуудай байшангууд эбдэржэ һандаржа байба“.

Эстониин хүдэлмэришэн, таряашан, ажалша интеллигенци хадаа Советскэ Союз тээшэ найдамтайгаар хаража байгаа. Советскэ Союзай ажабайдал тухай үнэн үгэнүүд хамаг хаалта боолтые нэбтэржэ ошодог һэн. Капитализмын харашагүй муухай дарлалтые хаяжа, золто жаргалтай СССР-эй арадуудтай эб найрамдалтай болохо саг ерэхэ гэжэ Эстониин арад этигэжэ һуугаа,

Энэ саг мүнөө ерээ. Арадай правительство засагаа гартаа абаа. Эстониин хүдэлмэришэд, таряашад, ажалша интеллигенци хадаа тэдэнэр өөһэдынгөө орондо ямар засагтай байха дуратай байһан тухайгаа өөрынгөө үгые сүлөөтэйгөөр хэлэхэ аргабайдал олобо. Тиин, сүлөөлэгдэһэн Эстонско газар дээгүүр хэдэн зуун мянган голосууд нэгэн һаналаар иигэжэ харюусаа:

—Эстони болбол Советскэ болохо ёһотой ба болохошье байна. Эстони болбол агууехэ Советскэ Союзда ороха ёһотой.

СССР-эй Верховно Соведэй VII Сесси болбол Эстонско ажалша арадай нэгэнһаналаар гуйһан гуйлтые хангаба. Эстони ба СССР-эй хоорондо искусственнаар буржуазиин байгуулһан хаалта үгыкэгдээ. Агууехэ бүхы советскэ арадай ахадүүгэй туһаламжаар, Эстониин ажалшад болбол мүнөө ажахын ба культурна бадаралтын замаар урагшаа түргэн алхамаар ябаха байна. Хэгдэхэ ёһотой ехэ, шанга, үрэтэ хүдэлмэри тэдэнэй урда байна. Буржуазиин эзэрхэн байха үедэ Эстониин арадай ажахыда хэгдэһэн шархые түргэн эдэгээхэ—бүхы фабрика ба заводуудые бүхы хүсөөрэнь хүдэлгэхэ, хүдэлмэригүйдэлгые усадхаха, хүдөө ажахын ба культурын [illegible]лалые хангаха хэрэгтэй. Энээнһээ хойшо, Эстонско Советскэ Социалистическэ Республика болбол Соведүүдэй ороной Балтикадахи форпост болобо. Империалистическэ дээрмэшэд, хэрбээ Соведүүдэй орондо добтолхоо һэдээ һаа, энэ форпостдо сохонуудаа соолохо байна.

Социализмын наран советскэ Балтика дээрэ толотон мандаа, энэ гайхамшаг наран доро шэнэ, золто ажабайдал үдэр ерэхэ бүри улам улам һайханаар һалбархань.

Энээнһээ хойшо, манай орон хадаа тэгшэ эрхэтэ 16 Советскэ Социалистическэ Республикануудай Союз болоно. Арадуудай энэ агуу ехэ советскэ бүлэ болбол эбдэршэгүй сталинска ханибарисаагаар жагсанхай. СССР-эй Верховно Соведэй сессиин үсэгэлдэрэй заседани болбол нүхэр Сталиниие хүндэлһэн тусгаар хүсэтэ овацияар дүүрэбэ, Сталинай нэрэ хадаа бүхы оронуудай арадуудые коммунизмын туг доро нэгэдхэнэ. Агууехэ Советскэ Союзай арадууд болбол энэ нэрые зүрхэнүүдтээ хадуун ябажа, шэнэ ба шэнэ илалтануудые туйлан, ехэ замые үнгэрөө. 193-миллионно хүсэнтүгэс советскэ арад болбол, бүхы дэлхэйн ажалшадай эсэгэ орон—манай эхэ ороной хүсэшадалые үдэрһөө үдэртэ бүхэжүүлэн, урагшаа шууд ябаха байна.

(„Правдын“ түрүү бэшэг).

СССР-эй Верховно Соведэй VII Сесси

Сессинүүдэй хоорондо абтаһан ба СССР-эй Верховно Соведэй баталалгада ороход СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Указууд

СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй секретарь депутат А.Ф. Горкинай доклад

Нүхэд депутадууд! СССР-эй Верховно Соведэй баталалгада Президиумэй табиһан указууд тушаа хэлэхынгээ урда тээ, шэнэ союзна республикануудые Советскэ Союзда абаха тухай сессеэр абтаһан законуудһаа дулдыдан, СССР-эй Конституциин (үндэһэн хуулиин) 13,23 ба 48 статьянуудые хубилгаха ба нэмээхэ тухай дурадхалые сессиин анхаралда табихые зүбшөөгыт.

Һайндуранай нэгэдэлэй үндэһэ һуури дээрэ союзна гүрэн—СССР болоһон, тэгшэ эрхэтэ Союзна Советскэ Социалистическэ Республикануудай тоологдодог, Конституциин 13 статья соо Молдавска, Литовско, Латвийска ба Эстонско Советскэ Социалистическэ Республикануудаар нэмээхэ хэрэгтэй.

Украинска ССР-эй составта байһан областьнуудай нэрэнүүдэй тоологдодог, Конституциин 23 статьяе хоёр шэнэ областьнуудаар—Аккерманска ба Черновицка областьнуудаар нэмээхэ ба энэ статьяһаа Молдавска Автономно Советскэ Социалистическэ Республика гэһэн үгые гаргаха шухала байна.

Конституциин 48 статьягай ёһоор, СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй составта союзна республиканудай тоогоор СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй түрүүлэгшын 11 орологшод һунгагдадаг байгаа. Мүнөө Советскэ Союзда тэгшэ эрхэтэй 16 Союзна Советскэ Социалистическэ Республиканууд нэгэдэнэ.Тиимэһээ, союзна республиканудай тоогоор СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй түрүүлэгшын орологшодто 16 хүн һунгагдаха ёһотой гэжэ конституциин 48 статья соо тодорхойлхые дурадхагдана.

СССР-эй Конституциин (үндэһэн хуулиин) 13,23 ба 48 статьянуудые хубилгаха ба нэмээхэ тухай законой проектые уншахыем зүбшөөрыт, энээнэй текст депутадуудта үгтэнхэй:

«Союзна Молдавска Советскэ Социалистическэ Республикые бии болгоһонтой ба Советскэ Социалистическэ Республикануудай Союзай составта Союзна Литовско Советскэ Социалистическэ Республикын, Союзна ЛатвийскаСоветскэ Социалистическэ Республикын ба Союзна Эстонско Советскэ Социалистическэ Республикын абтаһантай дашарамдуулан, СССР-эй Конституциин (үндэһэн хуули) 13,23 ба 48 статьяда хубилалтанууд ба нэмэлтэнүүдые оруулан, тэрээниие доро заагдаһан ёһоор найруулха:

„Статья 13. Тэгшэ эрхэтэ Советскэ Социалистическэ Республиканудай:

Российска Советскэ Федеративна Социалистическэ Республикын,

Украинска Советскэ Социалистическэ Республикын,

Белорусска Советскэ Социалистическэ Республикын,

Азербайджанска Советскэ Социалистическэ Республикын,

Грузинска Советскэ Социалистическэ Республикын,

Армянска Советскэ Социалистическэ Республикын,

Туркменскэ Советскэ Социалистическэ Республикын,

Узбекскэ Советскэ Социалистическэ Республикын,

Таджикска Советскэ Социалистическэ Республикын,

Казахска Советскэ Социалистическэ Республикын,

Киргизскэ Советскэ Социалистическэ Республикын,

Карело-Финскэ Советскэ Социалистическэ Республикын,

Молдавска Советскэ Социалистическэ Республикын,

Литовско Советскэ Социалистическэ Республикын,

Латвийска Советскэ Социалистическэ Республикын,

Эстонско Советскэ Социалистическэ Республикын һайндуранай үндэһэ һуури дээрэ бүридэһэн, Советскэ Социалистическэ Республиканудай Союз болбол Союзна гүрэн мүн“.

„Статья 23. Украинска Советскэ Социалистическэ Республика болбол доро заагдаһан областьнуудһаа бүридэнэ: Аккерманска, Винницкэ, Волынска, Ворошиловградска,Днепропетровско, Дрогобыческэ, Житомирско, Запорожско, Каменец - Подольско, Киевскэ, Кировоградска, Львовско, Николаевска, Ровенскэ, Сталинска, Станиславска, Сумска, Тарнопольско, Харьковска, Черниговскэ ба Черновицка“.

„Статья 48. СССР-эй Верховно Совет болбол хоёр палатануудай хамтарһан заседани дээрэ СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй түрүүлэгшэ, тэрээнэй 16 орологшод, Президиумэй секретарь ба Президиумэй 24 членүүд составтайгаар СССР-эй Верховно Соведэй Президиумые һунгаха байна.

СССР-эй Верховно Соведэй Президиум болбол өөрынгөө бүхы ажал ябуулгаар СССР-эй Верховно Соведтэ мэдэлтэй“.

Конституциин 48 статьягай ёһоор, СССР-эй Верховно Соведтэ депутадуудай һунгалтын болоһон, Карело-Финскэ ССР-һээ СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй түрүүлэгшын орологшые Верховно Соведэй энэ Сесси дээрэ һунгаха хэрэгтэй.

Карело-Финскэ ССР-һээ һунгагдаһан, СССР-эй Верховно Соведэй депутадууд болбол Карело-Финскэ Советскэ Социалистическэ Республикын Верховно Соведэй Президиумэй түрүүлэгшэ—нүхэр Отто Вильгельмович Куусинениие СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй түрүүлэгшын орологшоор һунгаха тухай дурадхалые сруулба.

Союзай Соведэй ба Национальностьнуудай Соведэй Старейшинын Совет болбол энэ дурадхалые дэмжэһэн ба нүхэр Отто Вельгельмович Куусинениие СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй түрүүлэгшын орологшоор һунгаха тухай дурадхалые СССР-эй Верховно Соведэй үзэмжэдэ табихыем намда даалгаһан байна.

СССР-эй прокурор нүхэр Панкратьев болбол, тэрээниие тушаалһаань сүлөөлхэ тухай гуйлтатайгаар СССР-эй Верховно Соведэй Президиумдэ мэдүүлгэ үгэһэн байна. Президиум болбол энэ мэдүүлгыень хаража үзэһэн ба нүхэр Михаил Иванович Панкратьевые, тэрээнэй өөрынь гуйлтын ёһоор, СССР эй прокуророй уялгаһаа сүлөөлхэ тухай дурадхалые Верховно Соведэй Сесси дээрэ табиһан байна.

Союзай Соведэй ба Национальностьнуудай Соведэй Старейшинын Совет энэ дурадхалые дэмжэнэ гэжэ мэдүүлхыем Старейшинын Совет намда даалгаһан байна.

Мүнөө Союзай Соведэй ба Национальностьнуудай СоведэйСтарейшинын Совет болбол нүхэр Виктор Михайлович Бочковые СССР-эй прокуророор томилхо тухай дурадхалые Верховно Соведэй үзэмжэдэ табихыем намда даалгаба.

Мүнөө, СССР-эй Верховно Соведэй энэ Сессиин баталалгада Президиумэй табиһан указууд тухай мэдээсэлдэ орохыем зүбшөөрыт.

СССР эй Верховно Соведэй Президиумэй 1940 оной апрелиин 17-эй үдэрэй указаар, СССР-эй Электропромышленностиин ниитэсоюзна Арадай Комиссариат байгуулагдаһан ба 1940 оной апрелиин 27-ой үдэрэй указаар Целлюлозно ба Саарһанай промышленностиин ниитэсоюзна Арадай Комиссариат байгуулагдаһан байгаа.

Президиум болбол ниитэсоюзна наркомадуудай шэлээр байгуулагдаһаниие СССР-эй Верховно Соведэй баталалгада табяад, ниитэсоюзна наркомадуудай нэрэнүүдые зааһан, СССР-эй Конституциин 77 статьяда зохихо нэмэлтэ оруулхые дурадхана.

Электропромышленностиин ниитэсоюзна Наркомат ба Целлюлозно ба Саарһанай промышленностиин ниитэсоюзна Наркомат байгуулха тухайда СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй указуудые баталха тухай законой проект соносхохые зүбшөөгыт.

„Советскэ Социалистическэ Республиканудай Союзай Верховно Соведэй тогтоохонь:

СССР-эй электропромышленностиин ниитэсоюзна Арадай Комиссариат ба СССР-эй Целлюлозно ба Саарһанай промышленностиин ниитэсоюзна Арадай Комиссариат байгуулха гэһэниие баталха, энээнтэй зохилдуулан СССР эй Конституциин (үндэһэн хуулиин) 77 статьяда „Электростанциин ба Электропромышленностиин“ гэһэн үгые „Электростанциин“ гэһэн үгөөр һэлгэхэ ба „Барилгаар“ гэһэн үгын һүүлдэ „Целлюлозно ба Саарһанай промышленностиин“ гэһэн үгэнүүдые нэмэхэ.

СССР-эй Верховно Соведэй VI Сессиин һүүлдэ СССР-эй Арадай Комиссарнарай Соведэй түрүүлэгшын табилгаар, СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Указаар СССР-эй Арадай Комиссарнарай Соведэй түрүүлэгшын орологшонорые томилолго үйлэдэгдэһэн байна.

СССР-эй Конституциин 49 статьятай зохилдуулан, Президиум болбол СССР-эй Верховно Соведэй баталалгада дорозаагдаһан указуудые табина гэбэл:

Советскэ Союзай Маршал Климент Ефремович Ворошиловые СССР-эй Арадай Комиссарнарай Соведэй түрүүлэгшын орологшоор ба СССР-эй Совнаркомой дэргэдэхи Оборонно Комитедэй түрүүрлэгшээр томилхо тухай Указ **(овацида ороһон нэрьемэ үни удаан аплодисментнүүд боложо, бүгэдөөрөө бодно)**

Нүх. Вячеслав Николаевич Малышевые СССР-эй Арадай Комиссарнарай Соведэй түрүүлэгшын орологшоор томилхо тухай Указ **(нэрьемэ аплодисментнүүд).**

Нүх. Михаил Георгиевич Первухиниие СССР-эй Арадай Комиссарнарай Соведэй түрүүлэгшын орологшоор томилхо тухай Указ **(нэрьемэ аплодисментнүүд).**

Нүх. Алексей Николаевич Косыгиниие СССР-эй Арадай Комиссарнарай Соведэй түрүүлэгшын орологшоор томилхо тухай Указ **(нэрьемэ аплодисментнүүд).**

Шэнэ Наркомадуудай байгуулагдаһантай ба Сессиин һүүлдэ зарим нэгэн Арадай Комиссарнарай сүлөөлэгдэһэнтэй дашарамдуулан, СССР-эй Арадай Комиссарнарай Соведэй түрүүлэгшын табилгаар, Верховно Соведэй Президиум хадаа Арадай Комиссарнарые томилһон байна.

СССР-эй Конституциин 49-дэхи статьянуудтай зохилдуулан, Президиум болбол СССР-эй Арадай Комиссарнарые томилхо тухай Указуудые СССР-эй Верховно Соведэй баталалгада табина гэбэл:

Советскэ Союзай Маршал Семен Константинович Тимошенкые—СССР-эй Оборонын Арадай Комиссараар **(Нэрьемэ аплодисментнүүд).**

Иван Корнеевич Сединие—СССР-эй Нефтиин промышленностиин Арадай Комиссараар **(аплодисментнүүд)**

Андрей Иванович Ледковые—СССР-эй Электростанциин Арадай Комиссараар **(Нэрьемэ аплодисментнүүд).**

Василий Васильевич Богатыревые—СССР-эй Электропромышленностиин Арадай Комиссараар **(аплодисментнүүд).**

Иван Тевадросович Тевосяниие—СССР-эй Хара металлургиин Арадай Комиссараар **(аплодисментнүүд)**

Петр Фадеевич Ломакые--СССР-эй Үнгэтэ мэталлургиин Арадай Комиссараар **(аплодисментнүүд).**

Иван Исидорович Носенкые—СССР-эй Суднобарилгын Арадай Комиссараар **(аплодисментнүүд).**

Александр Илларионович Ефремовые—СССР-эй Хүндэ машина байгуулгын Арадай Комиссараар **(аплодисментнүүд).**

Николай Николаевич Чеботаревые—СССР-эй Целлюлозно ба Саарһанай промышленностиин Арадай Комиссараар **(аплодисментнүүд)**

Александр Акимович Ишковые—СССР-эй Загаһанай промышленностиин Арадай Комиссараар **(аплодисментнүүд)**

Илья Николаевич Акимовые—СССР-эй текстильнэ промышленностиин Арадай Комиссараар **(аплодисментнүүд).**

Федор Васильевич Сергеевые—СССР-эй Ой модоной промышленностиин Арадай Комиссараар **(аплодисментнүүд).**

Николай Константинович Соколовые—СССР-эй Гүрэнэй Банкын Правлениин түрүүлэгшээр **(аплодисменүүд).**

Советскэ Союзай Маршал Семен Константинович Тимошенкые Оборонныи Арадай Комиссараар томилһонтой ба СССР-эй правительствын составта тэрээнэй ороһонтой дашарамдуулан, нүхэр Семен Константинович Тимошенкые СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй членэй уялгаһаа сүлөөлхэ тухай дурадхал оруулагдана.

„Улаан Армиин дээдэ командна составта сэрэгэй нэрэзэргэ тогтоохо тухай“ 1940 оной, майн 7-ой үдэрэй Указые ба „Үһан Сэрэгэй Флодой дээдэ командна составта сэрэгэй нэрэзэргэ тогтоохо тухай“ 1940 оной, майн 7-ой үдэрэй Указые Президиум болбол Верховно Соведэй баталалгада табина.

Президиум болбол доро заагдаһан Указуудые СССР-эй Верховно Соведэй баталалгада табина:

„8 часай хүдэлмэриин үдэртэ, 7 үдэрэй хүдэлмэриин неделидэ ороолго тухайда ба предприятинуудһаа ба учреждениинүүдһээ хүдэлмэришэн ба служащинууд өөһэдынгөө зорогоор гаража ошолгые хорихо тухайда“ 1940 оной, июниин 26-ай үдэрэй Указ.

„Машинно-тракторна станцинуудта хүдэлмэрилжэ байгаа трактористнууд ба комбайнернууд өөһэдынгөө зорогоор хүдэлмэриһөөн гаража ошолгые хорихо тухайда“ 1940 оной, июлиин 17-ой Указ.

„Шанар муутай гү, али комплектнэ бэшэ продукциие гаргаһанай түлөө ба промышленна предприятинуудаар уялгата стандартнуудые сахягүйн түлөө харюусалга тухайда“ 1940 оной, июлиин 10-ай үдэрэй Указ.

Советскэ Союзай столица—Москвагай Ново-Сущевска улицадахи шэнэ грнүүд.

(С. Свиделиин фото).

СССР-эй Верховно Соведэй VII Сесси

Союзай Соведэй ба Национальностьнуудай Соведэй 1940 оной августын 7-ной хамтарһан заседани тухай информационно мэдээсэл

Августын 7-до, Кремльдэ, СССР-эй Верховно Соведэй заседаниин зал соо, үдэрэй 2 часта, Союзай Соведэй хоёрдохи заседани ба үдэшын 5 часта — Национальностьнуудай Соведэй хоёрдохи заседани болобо.

Союзай Соведэй заседание, Союзай Соведэй түрүүлэгшэ депутат А. А. Андреев хүтэлбэрилнэ, Национальностьнуудай Соведэй заседание Национальностьнуудай Соведэй түрүүлэгшэ депутат Н. М. Шверник хүтэлбэрилнэ.

Хоёр палатануудай заседанинууд дээрэ, Сессиин хэлсэхэ зүйлнүүдэй зургаадахи асуудал — Сессинүүдэй хоорондо абтаһан ба СССР-эй Верховно Соведэй баталалгада табигдаһан, СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй указууд зүбшэн хэлсэгдэһэн байна.

Энэ асуудалаар, хоёр палатануудта, СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй секретарь депутат А. Ф. Горкин докладтайгаар выступалба.

Өөһэдынгөө заседанинууд дээрэ, Союзай Совет ба Национальностьнуудай Совет болбол Советскэ Социалистическэ Республиканuудай Союзда Молдавска, Литовско, Латвийска ба Эстонско — үрбэн шэнэ Союзна Советскэ Социалистическэ республикануудые эбаһантай дашарамдуулан, „СССР-эй Конституциин 13, 23 ба 48 татьянуудта хубилалтанууд ба нэмэлтэнүүдые оруулха тухай законие“ нэгэн дуугаар баталба.

Хоёр палатанууд болбол союзна Карело-Финскэ Советскэ Социалистическэ Республикын Верховно Соведэй Президиумэй түрүүлэгшэ — О. В. Куусинение СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй түрүүлэгшын орологшоор, нэрьемэ аплодисментнүүд ба оваци доро нэгэн дуугаар һунгаба.

Союзай Совет ба Национальностьнуудай Совет болбол нүхэр М. И. Панкратьевые, тэрэнэй гүйлтын ёһоор, СССР-эй Прокуророй уялгаһаа сүлөөлбэ.

Союзай Совет ба Национальностьнуудай Совет болбол Советскэ Социалистическэ Республикануудай Союзай Прокуророор нүхэр В. М. Бочковые томилхо гэһэн тогтоолые нэгэн дуугаар абаба.

Тэрэнэй һүүлдэ, Союзай Совет ба Национальностьнуудай Совет болбол электропромышленностиин ниитэ союзна Наркомадые бии болгохо тухай, ба целлюлозно ба саарһанай промышленностиин ниитэсоюзна Наркомадые бии болгохо тухай СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Указуудые нэгэн дуугаар баталаа.

Хоёр палатанууд болбол Советскэ Союзай маршал нүхэр Ворошиловые СССР-эй Арадай Комиссарнуудай Соведэй түрүүлэгшын орологшоор ба СССР-эй СНК-гэй дэргэдэхи Оборонын Комитедэй түрүүлэгшээр томилхо тухай СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Указые нэгэн дуугаар баталаа. Союзай Соведэй ба Национальностьнуудай Соведэй депутадууд нүхэр Ворошиловта халуун овацинуудые зорюулна.

Союзай Совет ба Национальностьнуудай Совет болбол СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй доодурсагдаһан указуудые нэгэн дуугаар баталба:

Нүхэр В. А. Малышевые СССР-эй Арадай Комиссарнуудай Соведэй түрүүлэгшын орологшоор томилхо тухай;

Нүхэр М. Г. Первухинние СССР-эй Арадай Комиссарнуудай Соведэй түрүүлэгшын орологшоор томилхо тухай;

Нүхэр А. Н. Косыгинние СССР-эй Арадай Комиссарнуудай Соведэй түрүүлэгшые орологшоор томилхо түхай;

СССР-эй арадай Комиссарнуудые томилхо тухай Указууд нэгэн дуугаар баталагдаба:

Советскэ Союзай маршал нүхэр С. К. Тимошенкые — СССР-эй Оборонын Арадай Комиссараар;

Нүхэр И. К. Сединие — СССР-эй нефтяной промышленностиин Арадай Комиссараар;

Нүхэр А. И. Летковые — СССР-эй электростанциин Арадай Комиссараар;

Нүхэр В. В. Богатырэвые — СССР-эй электропромышленностиин Арадай Комиссараар;

Нүхэр И. Т. Тевосянние — СССР-эй хара металлургиин Арадай Комиссараар;

Нүхэр П. Ф. Ломакые—СССР-эй үнгэтэ металлургиин Арадай Комиссараар;

Нүхэр И. И. Носенкые—СССР-эй судна байгуулгын промышленностиин Арадай Комиссараар;

Нүхэр А. И. Ефремовые — СССР-эй хүндэ машинабайгуулгын Арадай Комиссараар;

Нүхэр Н. Н. Чеботаревые — СССР-эй целлюлозно ба саарһанай промышленностиин Арадай Комиссараар;

Нүхэр А. А. Ишковые — СССР-эй загаһанай промышленностиин Арадай Комиссараар;

Нүхэр И. Н. Акимовые — СССР-эй текстильнэ промышленностиин Арадай Комиссараар;

Нүхэр Ф. В. Сергеевые — СССР-эй ой модоной промышленностиин Арадай Комиссараар;

Нүхэр Н. К. Соколовые — СССР-эй Гүрэнэй Банкын правлениин түрүүлэгшээр.

Советскэ Союзай маршал нүх. С. К. Тимошенкын СССР-эй Оборонын Арадай Комиссараар томилогдоһонтой ба СССР-эй правительствын составта тэрээнэй ороһонтой дашарамдуулан, Союзай Совет ба Национальностьнуудай Совет болбол нүх. С. К. Тимошенкые СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй членэй уялгаһаа сүлөөлхэ гэһэн тогтоол абана.

Союзай Совет ба Национальностьнуудай Совет болбол СССР-эй Верховно Соведэй указуудые нэгэн дуугаар баталба:

Улаан Армиин дээдэ командна составта сэрэгэй нэрэзэргэнүүдые тогтоохо тухай;

Уһан-Сэрэгэй Флодой дээдэ командна составта сэрэгэй нэрэзэргэнүүдые тогтоохо тухай;

8 часай хүдэлмэриин үдэртэ, 7 үдэрэй хүдэлмэриин недельдэ орохо тухай ба предприятинууд ба учреждениүүдһээ худэлмэришэд ба служащинуудай зорогоороо гараха ябадалые хорихо тухай;

Машинно-тракторна станцинуудта хүдэлмэрилэгшэ трактористнууд ба комбайнернуудай, хүдэлмэриһөө зорогоороо гараха ябадалые хорихо тухай;

Муу шанартай ба комплектнэ бэшэ продукцие гаргаһанай түлөө ба промышленна предприятинуудаар уялгата стандартнуудые сахидаггүй байһанай түлөө харюусалга тухай.

Энээгээр СССР-эй Верховно Соведэй VII Сесси өөрынгөө хүдэлмэрие дүүргэбэ.

Һаяхан болоһон, хүүгэдэй республиканска олимпиадада хабаадалсаһан, Закаминай районой, Джидостройн һургуулиин һурагшад Шура ба Петя болбол „Поварай танеца“ наадажа байна.

Пестеревэй фото.

Бурят-Монголой республикын колхозуудай түрүүлэгшэнэрэй ажалайнь түлөө түлбэри тухай

БМАССР-эй Совнаркомой ба ВКП(б)-эйн Обкомой бюрогой 1940 оной июлиин 31-эй үдэрэй хамтарһан заседаниин тогтоол

БМАССР-эй Арадай Комиссарнарай Соведэй ба ВКП(б)-эйн Обкомой Бюрогой тогтоохонь:

Колхозуудай түрүүлэгшнэрэй ажалайнь түлөө түлбэрие доро заагдаһан гуримаар ба хэмжээтэйгээр тогтоохые колхозуудта дурадхаха:

1. Колхозуудай түрүүлэгшэнэртэ һара бүрнинь хүдэлмэриин түлөө доро заагдаһан хэмжээтэйгээр ажалта үдэрнүүдые үгэхэ гэбэл:

Колхозойнь тарилгын хэмжээ (огород, сад ба жэмэсэ модонуудай тарилгые оруулалсаад) иимэ байгаа һаань

100 га хүрэтэр—45 ажалта үдэр
101-һээ 300 хүрэтэр—50 ажалта үдэр
301-һээ 500 хүрэтэр—55 ажалта үдэр
501-һээ 700 хүрэтэр—60 ажалта үдэр
701-һээ 1000 хүрэтэр—70 ажалта үдэр
1001-һээ 1500 хүрэтэр—80 ажалта үдэр
1500-һаа дээшэ—90 ажалта үдэр

2. Колхозуудай түрүүлэгшэнэртэ һара бүридэ нэмэлтэ мүнгэн түлбэри үгэхэ хэмжээнь:

Мүнгэн доходой ниитэ сумманъ иимэ байгаа һаань

10-мянган түх. хүрэтэр—25 түхэриг
10-һаа 25 мянган түх. хүрэтэр—50 түхэриг
25-һаа 50 мянган түх. хүрэтэр—75 „
50-һаа 100 мянган түх. хүрэтэр—125 „
100-һаа 200 мянган түх. хүрэтэр—150 „
200-һаа 300 мянган түх. хүрэтэр—175 „
300-һаа 400 мянган түх. хүрэтэр—200 „
400-һаа 500 мянган түх. хүрэтэр—225 „
500 һаа 600 мянган түх. хүрэтэр—250 „
600-һаа 700 мянган түх. хүрэтэр—275 „
700 һаа 800 мянган түх. хүрэтэр—300 „
800 һаа 900 мянган түх. хүрэтэр—325 „
900 һаа 1 миллион түх. хүрэтэр—350 „
1 миллион түхэригһөө дээшээ—400 „

3. Мүнгэн доходой бүрин суммые элирүүлхэ саг хүрэтэр колхозуудай түрүүлэгшэнэртэ нэмэлтэ мүнгэн түлбэриин хэмжээе үнгэрэгшэ жэлэйнь мүнгэн доходой сумма дээрэһээ үндэһэлэн тогтоохо. Колхозуудай түрүүлэгшэнэртэ тогтоогдоһон нэмэлтэ түлбэриин 70 процентые һара бүридэ түлэжэ байха.

Колхозникуудай хамтын суглаагаар жэлэй отчедой баталагдаһанай ба колхозуудай жэлэй отчедые ажалшадай депутадуудай районой Соведэй Гүйсэдкомоор үзэгдэһэнэй һүүлдэ, колхозуудай түрүүлэгшэнэртэй гүйсэд тоосоое үйлэдэгдэхэ болоно.

4. Хүдэлмэриинь стажһаа дулдыдуулан, нэмэлтэ ажалта үдэрнүүдые үгэхые колхозуудта дурадхаха гэбэл: колхоздо түрүүлэгшээр 3-дахи жэлдээ хүдэлмэрилэгшэдтэ—5 проц., 4-дэхи жэлдээ—10 проц., 5 жэл ба тэрээнһээ дээшэ хүдэлмэрилэгшэдтэ 15 процентые һара бүридэ ажалта үдэрөөр түлэхөөр тогтоогдоһон түлбэри дээрэнь нэмэхэ.

БМАССР-эй СНК-гэй түрүүлэгшэ С. ИВАНОВ.
ВКП(б)-эйн Обкомой секретарь К. БИРЮКОВ.

Социалистическэ уялгануудые абаба

Улан-Удын Авторемлесзаводой бүхы цехнүүдэй коллектив болбол шахтернууд-ирминцүүдэй хандалгада харюу болгон, 1940 оной-гоо үйлэдбэриин плануудые болзорһоонь урид дүүргэхэ гэжэ социалистическэ уялгануудые абаба.

Механическа цех хадаа энэ онойгоо планиие мүн оной ноябриин 7-до дүүргээд, үшөө 70 мянган түхэригэй элдэб продукцинуудые план дээрээ нэмэжэ гаргаха зорилго табиба. Моторно цех болбол, даабаряа октябриин 1-дэ дүүргэн, 42 моторнуудые үлүүлэн гаргахань. Тэрэшэлэн шүдхалгын, авто-тракторна цехнүүд баһа иимэнүүд конкретнэ уялгануудые абабад.

Гадна, заводой коллектив болбол 389 мянган түхэригэй продукцинуудые нэмэжэ гарган, программаа ноябриин 15-да гүйсэд дүүргэхэ зуураа, ажалай бүтээсые ехэдхэн, бүтээһэн продукцинуудайгаа үнынь доошолуулха зорилготой.

Суд

Летун—гэмнэгдэгшын скамейкэ дээрэ

Улан-Удын Центральна районой 3-дахи участогай судай зал соо хүн зон олон сугларанхай байба. Гэмнэгдэгшын скамейкэ дээрэ—хорёод гаран наһанай хүбүүн, хүнүүдэй нюурнуудые нюдэнэйгөө булангаар хаража аниргүй һууна.

Уданшьегүй судья Аюшинов, прокурор Чуков гэгшэд орожо ерээд, гэмнэлгын заключение уншахадань, тэндэ байлсагшад анхаралтайгаар шагнаба. Һүүлээрнь, гэмнэгдэгшэ Кижикинһээ асуудалнуудые һуража эхилбэ.

—Гэмнэгдэгшэ Кижикин, гэмнэлгын заключени соо хэлэгдэһэн зүйлнүүдые зүб гэжэ мэдэрнэ гүт?

—Үгы...

—Өөрыгөө гэмтэй бэшэдэ тоолоһоноо ямар баримтануудаар тайлбарилха байнабта?

—Намайе гаргагты гэжэ августын 1-дэ директортээ мэдүүлгэ үгэһэн ба энээн тухай хоёр дахин амаараа хэлэһэн байнаб.

—Августын 2-то өөрөө мэдээд хүдэлмэриһөө юундэ ошоһон байгаабта?

—Хүдэлмэриһөө гаража, тоосоогоо абаха гэжэ контородоо ошоо һэм.

—Контородоо ошохын тулада директорһээ зүбшөөл абаһан байгаа гүт?

—Үгы...

—Ямар шалтагаанһаа хүдэлмэриһөө гарахаа хүсөөбтэ?

—Ондоо хүдэлмэридэ орохоо...

Законие хазагайруулагша, зайгуул—Кижикин хадаа, гүрэндэ багаар үгөөд, гүрэнһөө ехээр абахын зорилгоор нилээд олон газарнуудаар хэсэһэн, тэнэһэн байна. Дулаахан айд, олзотойхон газар бэдэржэ үнгэрэгшэ жэлнүүдтэ Ирку, Черемхово, Казахстан ба Куйбышевска областёор зайһан байба.

Кижикин гэгшэ 1940 он соо дүрбэн предприятинуудые дамжаа. Гүрэнэй заводто ороод хүдэлмэрилжэ байтараа, хамтые байрагүй гээд гараа. Тиигээд, Ремпоездо ороод хүдэлмэрилжэ байтараа тэрэнэй специальностьда тааралтай хүдэлмэригүйһөө ба гуршалгынгаа испытанида зохилдоогүйһөө тэндэһээ гараад, Авторемлесзаводто хүдэлмэрилөө. Тэндэнь, хэһэн хүдэлмэриһөөнь гадуур үлүү мүнгэ хэншье үгэбэгүй, тиихэдэнь, салингынь бага гэжэ баһа гараһан байна.

Удаань, Улан-Удын Бурстройтрестдэ слесареэр хүдэлмэрилжэ байтараа, законие дабажа, тэндэһээ өөрынгөө зоргоор гаража арилһан байна.

Арадай суд болбол Кижикинние СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй июниин 26-най үдэрэй Указай 5-дахи пунктын үндэһөөр, 4 һарын болзор соо тюрьмада һууххаар шиидхэбэ. Арадай Судай шиидхэбэрие тэндэ байгшад халуунаар угтаба.

Б.

Бурят-монгол хэлэнэй синтаксисэй шухала асуудал

(Түгэсхэл. Эхиниинь августын 8 ба 9-нэй номернуудта).

Гаралай падеждэ байһан юумэнэй нэрэ. **Городһоо** ерээб. **Гэртэһээ** ябанаб. **Хадаһаа** бууба. **Зүүн зүгһөө** толорбо. Зумбараанууд **нүхэнһөө** гараад гүйлдэбэ.

Байра ушарлагшые нэмэлтэһээ мүн урдашэлэн илгаруулха ёһотой. **Город сооһоо** (хаанаһаа?) ерээб. **Хада дээрэһээ** (хаанаһаа?) бууба. **Зүүн зүг тээһээ** (хаанаһаа?) толорбо. Нэмэлтэ байгаа һаа удхаараа таарахагүй. Хашаагай үүдэнһээ нааша тракторнууд жагсаад байна. Эндэ „үүдэнһээ“ үйлын эхи абаһан юумые харуулна, үйлын байра (болохо баһан газар) харуулна бэшэ. Тиимэ тула „үүдэн сооһоо нааша“... гэжэ таарахагүй. **Гэрһээ** (хаанаһаа?) ябанаб. (Эндэ байра ушарлагша). **Гэрһээ** (юунһээ?) тээ холошог зогсобо. (Эндэ нэмэлтэ).

Түлөөнэй үгэ. Хүн юумэнэй нэрэ (Доржо, хүн, багша, дархан г.м). байра ушарлагша болодоггүй. Тиимэ тула нюурай түлөөнэй үгэнүүд байра ушарлагша болодоггүй. Байра ушарлагша болоходоо зарим туһалагша түлөөнэй үгэнүүд (иишэ, тиишэ, энээгүүр, тэрээгүүр, эндэ тэндэ г.м.) болодог байна. **Эндэ** суглаан болохо. **Тэрээгүүр** ябааб. **Тиишээ** ошоо һэн. **Тэндэһээ** ерэбэ.

3. Саг ушарлагша [12])

Саг ушарлагша болбол үйлын болохо саг харуулдаг, хэзээ?, хэдыдэ?, хэды саг? ямарта? ямар байхада? яажа байхада? ямгаад байхада? яан байхада? г.м. асуудалда харюусадаг.

Саг ушарлагша болбол наречи, юумэнэй нэрэ, тэмдэгэй нэрэ, тоогой нэрэ түлөөнэй үгэ, причасти ба деепричастяар гарадаг.

Наречи. Тугаар ерээ һэн. **Хожом** ошохо. **Эртэ** ерээрэй. **Үглөөдэр** ошохобди.

Юумэнэй нэрэ. Намар уулзаа һэн. **Москвада зун** ябаа һэм. (Заабол „үбэл, зун, үдэр, һүни г.м.“ саг харуулһан удхатай юумэнэй нэрээр гарадаг, тиихэдээ нэрын падеждэ байха, зүгөөр „хэзээ?“ гэһэн асуудалда харюусаха ёһотой).

„Байхада“ гэжэ причастна связкатай саг харуулһан удхатай юумэнэй нэрэ һаа нэрын падеждэ, ондоо юумэнэй нэрэ һаа хамтын падеждэ саг ушарлагша болодог. **Үбэл байхада** ерээб. **Һүни байхада** бодооб. **Бороотой байхада** ябаа һэм. **Шүүдэртэй байхада** үбһөө сабшая.

Саг харуулһан удхатай юумэнэй нэрэ зүгэй падеждэ өөртөө хамаадаад байхадаа саг ушарлагша болодог. **Үбэлдөө** саһа тогтоохобди. **Зундаа** ехэ шанга халуун болодог. (Энээние „үбэл байхада, зун байхада“ гэжэ шалгахада таараха юм).

Гаралай ба заримдаа хамаанай падеждэ „хойшо, урагша, урда, хойно, һүүлээр, урдуур, удаа г. м.“ дахуул үгэтэй байгаа һаа саг ушарлагша болодог. **Намарһаа хойшо** хүлеэгээб. **Бороо һоо урда** ерээб. **Аадарай һүүлээр** һолонго татаба.

Хамаанай ба зүгэй падеждэ байһан юумэнэй нэрын холбоогоор гарадаг. **Зунай сагта** танайда айлшалхаб. **Хүдэлмэриин үедэ** суглаан болодоггүй.

Тэмдэгэй нэрэ. „Байхада“ гэжэ причастна связкатай һаа нэрын падежээр гарадаг. **Сагай дулаан байхада** гэртэһээ гараа һэм. Связкагүй һаа зүгэй падежээр гарадаг. **Сагай дулаанда** гэртэһээ гараа һэм. **Саһанай ехэдэ** үбһөө шэрээ. (Энээние „дулаан байхада, ехэ байхада“ гэжэ шалгахада болоно).

Тоогой нэрэ: Найман час (хэды саг?) хүдэлнэбди. **Долоон часта** суглаан болохо. **Таба минута** һаатаба. **Табанда** бодохоб. Декабриин **табанда** Сталинска Конституциин үдэр болодог. Августын **арбан табанһаа** амаралтада гарахаб.

Причасти: буруушааһан-„гүй, -дүй“ частицатай байгаад „байхада“ гэжэ связкатай һаа саг ушарлагша болодог. **Бороогой ороогүй байхада** үбһөө тармажа дүүргэбэбди. Связкагүй һаа зүгэй падежээр гарадаг. **Бороогой ороодүйдэ** үбһөө тармажа дүүргэхэбди.

„Хойшо, урагша, урид, урда, хойно, һүүлээр г. м“ дахуул үгэтэй һаа саг ушарлагша болодог. **Бэшэхэһээ урид** бодожо үзэ. **Ябахаһаа урид** манайда хүрөөрэй. **Шинии ошоһон хойно** ерээ һэн.

Деепричасти. „Байхада“ гэжэ причастна связкатай дахаһан түлэбэй деепричасти саг ушарлагша болодог. **Саһанай хайлажа байхада** ябаабди. **Саһанай хайлаад байхада** ябаабди. **Саһанай хайлан байхада** ябаабди.

Түлөөнэй үгэ: Бидэнһээ урид ерэбэ. **Намһаа хойшо** хэн ябааб? **Тэдыдэ** ошохоб.

4. Шалтагаа ушарлагша [13])

Шалтагаа ушарлагша болбол үйлын шалтагаае харуулдаг, хэнһээ боложо?, юунһээ боложо?, яаһанһаа боложо?, яаһан ушарһаа?, яаһан дээрэһээ?, яаһандаа? г. м. асуудалда харюусадаг юм.

„Боложо“ гэһэн связка ба „ушарһаа, дээрэһээ“ г. м. дахуул үгэ абаһан, гаралай падеждэ байһан юумэнэй нэрэ, мүн причастяар ба связкатай деепричастяар гарадаг. Би **Доржоһоо боложо** хожомдооб. **Бороо һоо боложо** харгы муудаба. **Ехээр гүйһэнһөө боложо** амидаба. **Һаатаһан ушарһаа** болзортоо хүрөөгүйбди. **Шинии хэлэһэн дээ эһээ** мэдэбэб. **Ябажа байһан ушарһаа** газарай хүдэлхые мэдээгүйб.

Зүгэй падеждэ өөртөө хамаадаһан причасти шалтагаа ушарлагша болодог. **Баярлаһандаа** бархирба. (Баярлаһан ушарһаа гэһэн удхатай).

5. Зорилго ушарлагша [14])

Зорилго ушарлагша болбол үйлын зорилго харуулдаг, яахын тула?, яахын түлөө?, яаха гэжэ?, яахаяа?, яахаар? г. м. асуудалда харюусадаг юм.

„Тула, тулада, түлөө гэжэ“ дахуул үгэтэй гү, али дахуул үгэгүй һаа үйлын падеждэ өөртөө хамаадаһан, мүн юрэ зэбсэгэй падеждэ байһан ерээдүй сагай причастяар гарадаг. **Таряагаа хадахын тула** машинаа заһаба. **Номоо һайнаар үзэхын түлөө** оролдогты. **Агнуурида гараха** гэжэ байна һэн. **Агнуурида гарахаяа** байна һэн. **Планаа дүүргэхээр** хүдэлжэ эхилбэ.

6. Услови ушарлагша [15]).

Услови ушарлагша болбол үйлын услови (энэ үйлын бүтөө һаа гү, али үгы һаа гэжэ, мүн шэлэһэнинь) харуулдаг, ябабал?, ябаа һаа?, яаха хада?, яахада?, яанхаар? г. м. асуудалда харюусадаг, нэрэ үгэ, деепричасти ба причастяар гарадаг юм.

Деепричасти. (Условно ба шэлэһэн). **Хура оробол** ногоон һайжарха. **Үглөөгүүр ерэбэлшни** гэртээ байхаб. **Миин һуунхаар** ном уншахамни. Условно деепричастна связкатай дахаһан түлэбэй деепричасти мүн услови ушарлагша болодог. **Хурын орожо байбал** бү ерээрэй.

Причасти. „һаа, хада (хадэа)“ гэжэ дахуул үгэтэй гү, али „болбол, байбал“ г. м. связкатай һаа болодог. **Ябаха һаа** яба. **Хэлэхэ хадаа** хэлэ. **Ябаашье һаа** яба. **Ошоогүй болбол** дээрэ һэн ха. **Хэлэхэ гэбэл** хэлэ. **Шинии һайтар шалгажа үзэһэн байгаа хада** этигэнэб. **Ерэжэ шадаха байбал** ерүүжэ. Заримдаа зүгэй падеждэ дахуул үгэ ба связкагүйгөөр болодог. **Дүрбые хоёроор хубаахада** хоёр.

Нэрэ үгэ. Түмэр һаа дээрэ һэн. **Хатуу һаа һайн** һэн. **Бороо соо** ерээб. Иимэ шууяан соо юуншье ойлгогдоногүй. **Хоёр һаа** тааpaxa. **Шүүдэртэй һаа** сабшахада зөөлэн байха һэн. **Тиимэ хадаа** шинии бэшэ.

7. Зүрилдөө ушарлагша [16]).

Зүрилдөө ушарлагша болбол үйлын зүрилдөөе (үйлын гол удхада таарахагүй аад бүтэһэние) харуулдаг, хэн аад?, юун аад?, юугүй аад?, яахагүй аад?, яахаад?, яаһан аад? г. м. асуудалда харюусадаг, „аад“ гэжэ дахуул үгэтэй нэрэ үгэ ба причастяар гарадаг юм.

Пиэнер аад галстуггүйгөөр сбортоо ерэдэггүй юм. **Горхо хараагүй аад** гуталаа бү тайла. **Ерэхэ аад** ерэбэгүй. **Ошоһон аад** бусажа ерэбэ. **Хатуу аад** дабагдабагүй.

Зүрилдөө ушарлагша заримдаа тэмдэгэй нэрэ хэлэгшэдэ хабаатай байдаг. **Хабар боло ноһон аад** хүйтэншэг байна. **Баатарлиг аад** аймхай.

8. Хизаар ушарлагша [17]).

Хизаар ушарлагша болбол үйлын хизаар харуулдаг, яатар?, яасар?, яамсар?, яахалаар?, юусээ?, г. м. асуудалда харюусадаг, хэмжээ харуулһан наречи ба деепричастяар гарадаг юм.

Үбдэгсөө оробо. **Ерэтэршни** номоо уншажа байхаб. **Ерэмсээршни** кинодо ошохоб. **Ерэхэлээршни** ябахаб.

(Дүүрэбэ)

Ч. Ш. ШАГДАРОН.

[12]) Обстоятельство времени.
[13]) Обстоятельство причины.
[14]) Обстоятельство цели.
[15]) Обстоятельство условия.
[16]) Обстоятельство уступки.
[17]) Обстоятельство предела.

Харюусалгата редактор Р. БИМБАЕВ.

Адрес редакции: г. Улан-Удэ, ул. Каландарашвили, 19. Телефоны; отв. редактора — 3-23; секретариата — 3-44; отделов партийной жизни, агитации и пропаганды—7-55 (2 зв.); сельхоз. отдела — 7-55; отделов кадров и писем — 6-07.

Типография НКМП. Уполномоченный Бурглавлита № 3182